

турно-історичного погляду країв. До тому додані взірці тієї приуральської архітектури. Другий том розпочинає ся просторим (с. 1—112) історично-географічним оглядом Туркестана і полудневої Сибіри; автор застановляє ся головно над питаннями про можливість залюднення і про сліди давньої колонізації в поодиноких країнах; зібрані ним факти інтересні; деякі комбінації історичні і історично-етнографічні міг би автор собі дарувати. Після сього автор переходить до слідів матеріальної культури сих країв; в виданім ним I випуску оглянено виробы з каменя, кости і глини, по пляну його (в передмові до I тому) має наступити опис сибірської бронзи і залізних виробів і „сибірських писем“. Про сю — чисто археологічну частину роботи — сказав вже я вище.

М. Грушевський.

Ө. Г. Мищенко — Етнографія Росії у Геродота (Журналъ Министерства Народ. Просвѣщенія, 1896, V с. 68—89).

— Извѣстія Геродота о вѣв-скиескихъ земляхъ Росії (ibid. 1896, XII с. 103—124).

Наш земляк, професор казанського університета Федір Мищенко здавна вже спеціалізовав ся на Геродоті, переклав його в цілости по російськи і дав кілька студій про Геродотову Скитію. В минулім році з'явилося аж дві статі його в сій справі — два відчити, один читаний на загальних зборах казанського етнографічного товариства, другий — на археологічному конгресі в Рязі. По часті характер відчитів для ширшого круга був, мабуть, причиною, що обидві статі не запускають ся в деталі, обертають ся більш в крузі загальних висказів і навіть потроху самі себе повторяють.

В першій відчиті автор починає з загальних уваг про Геродота й його писальницьку манєру, далі коротко характеризують ся відомости Геродота про Скитію, і автор переходить до національності Скитів. Тут він повторяє свій погляд, висловлений в давніших студіях (К. Старина, 1884), що під іменем Скитів злучені монгольські кочові орди і осіла арийська людність, і коротко переказує свою давнішу аргументацію, подаючи при тім кілька уваг про висловлені з того часу погляди в науці; археологічний матеріал він не вважає можливим ужити до ілюстрації відомостей Геродота, бо ні одної могили з розкопаних досі не можна „бодай з якоюсь правдоподібністю“ зачислити до Геродотових Скитів.

Друга статя починає ся теж загальними увагами про відомости Геродота про Скитію і їх позитивні і негати́вні сторони; далі автор збіває здогад, що Укек на Волзі, низше Саратова — то Геродотів Гелон, і по тому переходить не-скитські народи Геродота, вияснюючи їх

географічне положення й національність; кінчить ся стаття загальними увагами про інтерес Геродотових відомостей. Головна тема займає лише 11 стор., і вже тим самим виключена можливість детальних студій. Тим часом при сучаснім стані Геродотової літератури лише детальні досліді топографічні, археологічні, етнологічні, лінгвістичні можуть посунути наше знання наперед в численних суперечних і темних питаннях Геродотової географії й етнографії.

На сторонах рецензії ми не можемо розводитись над всіми питаннями, зачепленими автором, і обмежємось лише кілька увагами.

Автор боронить монгольство головної скитської орди, хоч не заперечує слідів іранства на нашій території; до Іранців він зачисляє західних, культурнійших Скитів і деякі не-скитські народи, як Неврів, Будинів etc. Але трудність в тім, що сліди іранства, які ми маємо, в першій лінії треба приложити до Геродотових Скитів κατ'ἔξοχην — Царських Скитів. Далі сам автор признає, що для похоронного скитського обряду не можуть вказати паралелів „ані іраністи, ані тураністи“ (с. 107), тож одиноким аргументом за монгольством Царських Скитів вістаєть ся ославлена дикість їх побута і звичаїв, що мов би то не можлива у арийського народа — аргумент найнепевнійший з усіх можливих. Та при тім і присутність монгольської орди в чорноморських степах в V в. перед Хр. дуже трудно об'яснити: в відомостях наших турецька міграція на захід починаєть ся значно пізнійше. Се одно робить неможливою гадку автора, що під іменем Масагетів треба меж иньшим розуміти теперішніх Киргизів і деякі з народів, що входять тепер в склад Киргиз-Кайсаків (с. 121).

„Приналежність Неврів до Іранців ледви чи може бути заперечена“, каже автор без дальшої аргументації, віставивши читача в непевности, що властиво може бути сказано в оборону іранства Неврів. Про національність Будинів автор говорить ширше, але одинокий аргумент про їх іранство, який можна найти — се кольор їх очей, шкіри і волося, і коли автор перестерігає, щоб не уважати Будинів Слов'янами на підставі їх фарби (с. 114), то теж саме можна сказати і про їх іранство.

Нарешті скажу ще, що не годилось подавати таких докладних рахунків, як напр. що Скити-хлібороби сиділи на 13.475 квадр. верст, і т. н. — атже сам автор згадує про непевність Геродотових мірянй.

На полі Геродотової етнографії й географії роботи ще багато, й ми можемо лише пожадати, щоб наш шановний земляк, натрудившись вже стільки коло Геродота, й на дальше працював би на сїм полі — дорогою детальних і обережних дослідів.

М. Грушевський.